

Joanna Szewczak

Katolicki Uniwersytet Lubelski Jana Pawła II

szewczak.joanna@wp.pl

Przestępstwo „prania brudnych pieniędzy” w regulacjach polskiego i niemieckiego kodeksu karnego

Crime “Money Laundering” in Regulations of Polish and German Criminal Code

STRESZCZENIE

We współczesnym świecie pieniądze stanowią wartość, którą chce osiągnąć prawie każdy. Niestety, chęć ich posiadania niekiedy prowadzi do sięgania po nielegalne środki i do popełnienia przestępstwa. Należy do niego „pranie brudnych pieniędzy”. W przypadku tego przestępstwa można powiedzieć, że jest to problem globalny. Zwalczeniu tego procederu służą regulacje prawne, choćby w zakresie prawa karnego. Artykuł ma na celu przybliżenie regulacji polskiego i niemieckiego kodeksu karnego w zakresie „prania pieniędzy”, wskazanie podobieństw i różnic oraz jest próbą odpowiedzi na pytanie, czy tego typu regulacje są potrzebne.

Słowa kluczowe: „pranie pieniędzy”; regulacje prawne; Kodeks karny; przestępstwo

We współczesnych czasach jedną z najważniejszych ról odgrywają pieniądze. Istnieją różne źródła ich pochodzenia. Czasami są to źródła nielegalne, do których zalicza się „pranie pieniędzy”/„pranie brudnych pieniędzy”.

W języku polskim „pranie brudnych pieniędzy” stanowi potoczne określenie. Zostało utworzone na skutek niedokładnego tłumaczenia dwóch angielskich zwrotów, tj. *dirty money* – ‘brudne pieniądze’ oraz *money laundering* – ‘pranie pieniędzy’. Wobec tego sam zwrot zawiera stwierdzenie o konieczności wyczyszczenia „brudnych” środków, ponieważ „czystych” nie trzeba „prać”¹. Przestępstwo,

¹ M. Hryniewicka, *Pranie brudnych pieniędzy jako przykład przestępstwa gospodarczego*, „Ruch Prawniczy, Ekonomiczny i Socjologiczny” 2014, nr 4, s. 319. Na nieprawidłowe tłumaczenie

określane mianem „prania pieniędzy” (*money laundering*) czy „prania brudnych pieniędzy”, odpowiada ujmowanemu w ten sposób zjawisku określanemu jako proceder legalizowania wartości majątkowych pochodzących z nielegalnych bądź nieujawnionych źródeł, przez ich wprowadzanie do obrotu gospodarczego, powodujące zagrożenie dla jego prawidłowego funkcjonowania².

REGULACJE W POLSKIM I NIEMIECKIM KODEKSIE KARNYM

W pewnym stopniu regulacje polskiego i niemieckiego kodeksu karnego są podobne.

Nowy kodeks wprowadza nowy typ umyślnego przestępstwa, nawiązujący do rozwiązania przyjętego w kodeksach Austrii, RFN i Szwajcarii, odpowiadającego zaleceniom Unii Europejskiej, zwany potocznie „praniem brudnych pieniędzy”, wiążąc z nim regulacje dotyczące banków, instytucji kredytowych i finansowych oraz inne przepisy związkowe stanowiące zwartą całość (art. 299 § 1–8) służącą skutecznemu przeciwdziałaniu zjawisku wprowadzania do legalnego obrotu gospodarczego lub finansowego pieniędzy, wartości dewizowych, mienia ruchomego i innego pochodzącego z zysków osiągniętych z przestępstw popełnianych w zorganizowanej grupie przestępczej.

powyższego przestępstwa słusznie zwraca uwagę M. Mazur. Wskazuje on, iż te zwroty są poprawne, jeżeli funkcjonują oddzielnie (zob. M. Mazur, *Penalizacja prania pieniędzy*, Warszawa 2014, s. 6). Legalna definicja prania pieniędzy została określona w ustawie z dnia 16 listopada 2000 r. o przeciwdziałaniu praniu pieniędzy i finansowaniu terroryzmu (t.j. Dz.U. z 2016 r., poz. 299). Zgodnie z treścią art. 2 pkt 9 przez pranie pieniędzy rozumie się zamierzone postępowanie polegające na: a) zamianie lub przekazaniu wartości majątkowych pochodzących z działalności o charakterze przestępczym lub z udziału w takiej działalności, w celu ukrycia lub zatajenia bezprawnego pochodzenia tych wartości majątkowych albo udzieleniu pomocy osobie, która bierze udział w takiej działalności w celu uniknięcia przez nią prawnych konsekwencji tych działań, b) ukryciu lub zatajeniu prawdziwego charakteru wartości majątkowych lub praw związanych z nimi, ich źródła, miejsca przechowywania, rozporządzania, faktu ich przemieszczania, ze świadomością, że wartości te pochodzą z działalności o charakterze przestępczym lub udziału w takiej działalności, c) nabyciu, objęciu w posiadanie albo używaniu wartości majątkowych pochodzących z działalności o charakterze przestępczym lub udziału w takiej działalności, d) współdziałaniu, usiłowaniu popełnienia, pomocnictwie lub podżeganiu w przypadkach zachowań określonych w lit. a–c – również jeżeli działania, w ramach których uzyskano wartości majątkowe, były prowadzone na terytorium innego państwa niż Rzeczpospolita Polska. Takiej definicji nie posiada ustawa niemiecka z dnia 13 sierpnia 2008 r. o wykrywaniu korzyści pochodzących z poważnych przestępstw, potocznie zwana jako „ustawa o praniu pieniędzy” (*Geldwäschegesetz*).

² Uchwała 7 sędziów Sądu Najwyższego z dnia 18 grudnia 2013 r., I KZP 19/13, Legalis nr 742175.

Jak łatwo zauważyć, regulacje polskiego kodeksu karnego odnoszą się między innymi do regulacji Republiki Federalnej Niemiec.

W niemieckim prawie karnym przestępstwo prania pieniędzy zostało uregulowane w § 261 kodeksu karnego (*Strafgesetzbuch* – dalej: StGB) z dnia 15 maja 1871 r. Wprowadzone zostało jako nowy typ czynu zabronionego na mocy ustawy o zwalczaniu przestępczości zorganizowanej z dnia 15 lipca 1992 r. (*Organisiertenkriminalitätsgesetz*). Istotnej modyfikacji uległo za sprawą wejścia w życie w dniu 29 listopada 1993 r. ustawy o praniu pieniędzy (potocznie nazywanej *Geldwäsche-gesetz*³), która została pomyślana jako uzupełnienie regulacji kodeksowej⁴.

§ 261 StGB

(1) Kto ukrywa przedmiot pochodzący z czynu bezprawnego, określonego w zd. 2, nie ujawnia jego pochodzenia lub utrudnia dochodzenie albo zagraża dochodzeniu jego pochodzenia, jego znalezienia, jego przepadek lub jego zatrzymanie, podlega karze pozbawienia wolności od 3 miesięcy do lat 5. Czynami bezprawnymi w znaczeniu zd. 1 są:

1. Zbrodnia.
2. Występek w myśl:
 - a) § 108e, § 332 ust. 1, także w związku z ust. 3 i § 334,
 - b) § 29 ust. 1 zd. 1 pkt 1 Ustawy o środkach odurzających i § 19 ust. 1 pkt 1 Ustawy o środkach służących do produkcji środków odurzających.
3. Występek w myśl § 373 i § 374 ust. 2 Ordynacji podatkowej, każdorazowo także w związku z § 12 ust. 1 Ustawy o realizacji wspólnego rynku i subwencji.
4. Występek:
 - a) określony w §§ 152a, 181a, 232 ust. 1 i 2, 233 ust. 1 i 2, 233a, 242, 246, 253, 259, 263, 263a do 264, 266, 267, 269, 271, 284, 326 ust. 1, 2 i 4, 328 ust. 1, 2 i 4 oraz 348,
 - b) określony w § 96 Ustawy o prawie do pobytu, w § 84 Ustawy o postępowaniu w sprawach o azyl, w § 370 Ordynacji podatkowej, w § 38 ust. 1 do 3 i 5 Ustawy o handlu papierami wartościowymi oraz w §§ 143, 143a i 144 Ustawy o znakach towarowych, §§ 106–108b Prawa autorskiego, § 25 Ustawy o wzorach użytkowych, w §§ 51, 65 Ustawy o wzorach przemysłowych, § 142 Prawa patentowego, § 10 Ustawy o ochronie topografii i układów scalonych i § 39 Ustawy o ochronie

³ Gesetz über das Aufspüren von Gewinnen aus schweren Straftaten vom 13. August 2008 (Geldwäschegesetz – GwG), BGBl. I S. 1690, www.gesetze-im-internet.de/bundesrecht/gwg_2008/gesamt.pdf [data dostępu: 11.02.2016].

⁴ A. Golonka, *Prawnoporównawcze aspekty pochodzenia brudnych pieniędzy w ujęciu prawa niemieckiego i polskiego*, „Czasopismo Prawa Karnego i Nauk Penalnych” 2009, nr 3, s. 98.

prawnej odmian roślin, jeśli sprawca działał zawodowo albo jako członek bandy, która zawiązała się w celu popełnienia tego typu czynów.

5. Występek określony w § 89a i w §§ 129 i 129a ust. 3 i 5, każdorazowo także w związku z § 129b ust. 1, oraz jako członek związku kryminalnego lub terrorystycznego (§§ 129, 129a, każdorazowo także w związku z § 129b ust. 1).

Postanowienie zd. 1 stosuje się w wypadkach oszustwa podatkowego popełnionego zawodowo lub jako członek bandy w myśl § 370 Ordynacji podatkowej, wydatków zaoszczędzonych przez niezapłacenie należności podatkowej i bezprawnie uzyskanego zwrotu podatku oraz w przypadkach określonych w zd. 2 pkt 3, także odnośnie przedmiotu, w stosunku do którego dokonano sprzeniewierzenia należnego podatku.

(2) Tej samej karze podlega, kto przedmiot określony w ust. 1:

1. Uzyskuje dla siebie lub innej osoby, lub
2. Przechowuje lub używa dla siebie lub osoby trzeciej, jeżeli pochodzenie przedmiotu było mu znane w momencie, w którym przedmiot uzyskał.

(3) Usiłowanie jest karalne.

(4) W szczególnie poważnych przypadkach orzeka się karę pozbawienia wolności od 6 miesięcy do lat 10. Szczególnie poważny przypadek występuje zwykle wtedy, gdy sprawca działał zawodowo lub jako członek bandy, która zawiązała się w celu stałego popełniania czynu prania pieniędzy.

(5) Kto, w przypadkach przewidzianych w ust. 1 lub 2, lekkomyślnie nie rozpoznaje, że przedmiot pochodzi z określonego w ust. 1 czynu bezprawnego, podlega karze pozbawienia wolności do lat 2 lub karze grzywny.

(6) Czyn nie podlega karze w myśl ust. 2, jeżeli przedtem osoba trzecia uzyskała ten przedmiot, nie popełniając przy tym czynu karalnego.

(7) Przedmioty mające związek z czynem mogą ulec przypadkowi. Stosuje się postanowienie § 74a. Postanowienie § 73d stosuje się, jeżeli sprawca działał zawodowo lub jako członek bandy, która zawiązała się do stałego popełniania czynu prania pieniędzy.

(8) Za przedmioty równorzędne z przedmiotami określonymi w ust. 1, 2 i 5 uważa się takie, które pochodzą z czynu określonego w ust. 1 popełnionego za granicą, jeżeli czyn jest zagrożony karą także w miejscu popełnienia czynu.

(9) W myśl ust. 1–5 nie podlega karze, kto:

1. Zawiadomił dobrowolnie właściwy organ o popełnieniu czynu lub dobrowolnie doprowadził do takiego zawiadomienia, jeżeli czyn nie był w tym momencie całkowicie lub częściowo ujawniony, a sprawca o tym wiedział lub przy rozumnym potraktowaniu sprawy wiedzieć musiał, oraz
2. W przypadkach określonych w ust. 1 lub 2 w myśl przesłanek z pkt 1 zabezpieczył przedmiot, który odnosi się do czynu. W myśl ust. 1–5 nie podlega karze, kto podlega karze ze względu na czyn poprzedzający pranie pieniędzy⁵.

⁵ E. Pływaczewski, E. Guzik-Makaruk, W. Filipkowski, *Zakres kryminalizacji procederu prania pieniędzy w ujęciu prawnoporównawczym*, [w:] *Wybrane aspekty nowelizacji prawa karnego*.

Art. 299 k.k.⁶

- § 1. Kto środki płatnicze, instrumenty finansowe, papiery wartościowe, wartości dewizowe, prawa majątkowe lub inne mienie ruchome lub nieruchomości, pochodzące z korzyści związanych z popełnieniem czynu zabronionego, przyjmuje, posiada, używa, przekazuje lub wywozi za granicę, ukrywa, dokonuje ich transferu lub konwersji, pomaga do przenoszenia ich własności lub posiadania albo podejmuje inne czynności, które mogą udaremnić lub znacznie utrudnić stwierdzenie ich przestępnego pochodzenia lub miejsca umieszczenia, ich wykrycie, zajęcie albo orzeczenie przepadku, podlega karze pozbawienia wolności od 6 miesięcy do lat 8.
- § 2. Karze określonej w § 1 podlega, kto będąc pracownikiem lub działając w imieniu lub na rzecz banku, instytucji finansowej lub kredytowej lub innego podmiotu, na którym na podstawie przepisów prawa ciąży obowiązek rejestracji transakcji i osób dokonujących transakcji, przyjmuje, wbrew przepisom, środki płatnicze, instrumenty finansowe, papiery wartościowe, wartości dewizowe, dokonuje ich transferu lub konwersji, lub przyjmuje je w innych okolicznościach wzbudzających uzasadnione podejrzenie, że stanowią one przedmiot czynu określonego w § 1, lub świadczy inne usługi mające ukryć ich przestępne pochodzenie lub usługi w zabezpieczeniu przed zajęciem.
- § 3. (uchylony)
- § 4. (uchylony)
- § 5. Jeżeli sprawca dopuszcza się czynu określonego w § 1 lub 2, działając w porozumieniu z innymi osobami, podlega karze pozbawienia wolności od roku do lat 10.
- § 6. Karze określonej w § 5 podlega sprawca, jeżeli dopuszczając się czynu określonego w § 1 lub 2, osiąga znaczną korzyść majątkową.
- § 6a. Kto czyni przygotowania do przestępstwa określonego w § 1 lub 2, podlega karze pozbawienia wolności do lat 3.
- § 7. W razie skazania za przestępstwo określone w § 1 lub 2, sąd orzeka przepadek przedmiotów pochodzących bezpośrednio albo pośrednio z przestępstwa, a także korzyści z tego przestępstwa lub ich równowartość, chociażby nie stanowiły one własności sprawcy. Przepadku nie orzeka się w całości lub w części, jeżeli przedmiot, korzyść lub jej równowartość podlega zwrotowi pokrzywdzonemu lub innemu podmiotowi.
- § 8. Nie podlega karze za przestępstwo określone w § 1 lub 2, kto dobrowolnie ujawnił wobec organu powołanego do ścigania przestępstw informacje dotyczące osób uczestniczących w popełnieniu przestępstwa oraz okoliczności jego popełnienia, jeżeli zapobiegło to popełnieniu innego przestępstwa; jeżeli sprawca czynił starania zmierzające do ujawnienia tych informacji i okoliczności, sąd stosuje nadzwyczajne złagodzenie kary.

Zagadnienia penalizacji prania pieniędzy w świetle projektowanej nowelizacji. Kognicja sądów w sprawach wpadkowych w postępowaniu karnym, Warszawa 2015, s. 49–50.

⁶ Ustawa z dnia 6 czerwca 1997 r. – Kodeks karny (t.j. Dz.U. z 2016 r., poz. 437 ze zm.), dalej jako: k.k.

Wyróżniającą cechą przestępstwa „prania brudnych pieniędzy” jest jego złożoność. Żeby stwierdzić, że doszło do popełnienia tego przestępstwa, należy określić inny typ czynu zabronionego, z którym łączy się pranie pieniędzy. Jest to przestępstwo bazowe, zwane też źródłowym albo pierwotnym. Oznacza ono przestępstwo, które stanowiło podstawę dalszych przestępstw i które rozpoczęło proces ukrywania nielegalnie zdobytego mienia bądź takie, z którego wprost pochodzą nielegalnie zdobyte dochody⁷.

W odniesieniu do prania pieniędzy przestępstwem bazowym jest takie, które zapoczątkowało proces legalizacji nielegalnie uzyskanych dochodów i umożliwiło przeprowadzenie tego procesu, przy czym zdefiniowanie, jaki zakres przestępstw powinien być ujęty w ramach tego pojęcia, ulegał (i nadal ulega) zmianom. W StGB wskazano zamknięty katalog czynów zabronionych, z których mogą pochodzić „brudne zyski”. Są to: łapownictwo czynne i bierne urzędników z wyboru (§ 108e), przekupstwo w rozdziale o przestępstwach urzędniczych (§ 332 ust. 1), przekupstwo urzędnicze w związku z nadużyciem stanowiska (§ 332 ust. 3), łapownictwo (§ 334), fałszowanie kart płatniczych, czeków i weksli (§ 152a), sutenerstwo (§ 181a), handel ludźmi w celu wykorzystania seksualnego oraz usiłowanie handlu ludźmi w celu seksualnego wykorzystania (§ 232 ust. 1 i 2), defraudacja (§ 246), wymuszenie (§ 253), paserstwo (§ 259), oszustwo (§ 263), oszustwo komputerowe (§ 263a), § 328 ust. 1, 2 i 4 (nielegalne obchodzenie się z materiałami radioaktywnymi i innymi niebezpiecznymi towarami i substancjami), przygotowanie do dokonania aktu przemocy (§ 89a), tworzenie organizacji przestępczych, terrorystycznych, w tym za granicą (§ 129, 129a, 129b)⁸.

Takiego katalogu (zamkniętego) nie ma w polskim kodeksie karnym, ale nie było tak od początku. W pierwotnym brzmieniu przepisu art. 299 k.k. zostały

⁷ K. Buczkowski, *Przestępstwa bazowe w zawiadomieniach Generalnego Inspektora Informacji Finansowej w sprawach o pranie pieniędzy*, [w:] *Stosowanie prawa. Księga jubileuszowa z okazji XX-lecia Instytutu Wymiaru Sprawiedliwości*, red. A. Siemaszko, Warszawa 2011.

⁸ „Natomiast jeśli chodzi o czyny zabronione określone w przepisach szczególnych, a wskazanych w niemieckim kodeksie karnym (w § 261 ust. 1 pkt 3 oraz pkt 4 lit. b), to są to kolejno: zawodowe lub przez działanie w gangu dopuszczanie się paserstwa i oszustwa celnego; uchylenie się od płacenia należności celnych przywozowych lub wywozowych podczas wprowadzania towarów i produktów za granicę; nielegalny przywóz cudzoziemców; nakłanianie do nieprawidłowego wniosku o azyl; uchylenie się od opodatkowania; sprzeczne z ustawą zbycie lub nabycie papierów wartościowych; karalne naruszenie wspólnotowego znaku towarowego; karalne zastosowanie oznaczeń geograficznych; nielegalna eksploatacja prac chronionych prawem autorskim; niedopuszczalne umieszczanie oznaczenia autora; nieautoryzowana ingerencja w prawa pokrewne, produkcja, dostarczanie, wprowadzanie do obrotu, używanie wzoru użytkowego bez zgody właściciela, korzystanie z zarejestrowanego bez zgody osoby uprawnionej wzoru, karalne naruszenie wzoru użytkowego; naruszenie prawa do patentu bez zgody osoby uprawnionej; niezgodne z ustawą wykorzystywanie materiału rozmnożeniowego roślin będących pod ochroną; niezgodne z ustawą wykorzystanie topografii”. (Jeżeli nie jest zaznaczone inaczej, tłumaczenia są autorskie.)

wymienione przykładowe czyny zabronione, jak wytwarzanie lub obrót środkami odurzającymi lub psychotropowymi, przemyt, fałszowanie pieniędzy lub papierów wartościowych, rozbój, popełnianie innego przestępstwa przeciwko mieniu wielkiej wartości, wymuszanie okupu, handel bronią, amunicją lub materiałami wybuchowymi albo rozszczepialnymi.

Podstawowym dobrem prawnym podlegającym ochronie w ramach art. 299 § 1 k.k. jest prawidłowość obrotu gospodarczego. Ma on być obrotem czytelnym, opartym o legalne, przejrzyste źródła dochodów. Pranie pieniędzy w oczywisty sposób podważa to założenie, ponieważ godzi w zasady uczciwej konkurencji na rynku oraz powoduje zjawisko błędnej alokacji kapitału. Pranie pieniędzy godzi także w instytucję mienia. Cudze mienie jako korzyść z przestępstwa stanowi przedmiot czynu określanego jako „pranie brudnych pieniędzy”. Przestępstwo to polega również na udaremnieniu stwierdzenia przestępnego pochodzenia mienia lub orzeczenia przepadku i w ten sposób godzi w prawidłowe funkcjonowanie wymiaru sprawiedliwości⁹.

Aby określić przedmiot ochrony, często zwraca się uwagę na nazwę rozdziału, w którym zostało opisane dane przestępstwo. Nie jest jednak łatwe określenie przedmiotu ochrony, opierając się na nazwie XXIII rozdziału w niemieckim kodeksie karnym, tj. „Polecznictwo i paserstwo” (*Begünstigung und Hehlerei*). W literaturze prezentowane są różnorodne stanowiska, wskazujące na wymiar sprawiedliwości, interes dochodzenia postępowania karnego, bezpieczeństwo wewnętrzne, legalny obrót gospodarczy i finansowy czy wreszcie przedmioty ochrony przestępstw, które były podstawą do uzyskania środków finansowych następnie poddawanych procederowi prania pieniędzy. Przepisy art. 299 k.k. chronią szeroki zakres dóbr indywidualnych, wśród których należy wymienić prawidłowe funkcjonowanie obrotu finansowego oraz interesy majątkowe osób pokrzywdzonych przestępstwem, z którego pochodzą brudne wartości majątkowe, i przedmiotów, za pośrednictwem których zostaje podjęta próba ich zalegalizowania. Ochronie podlega również wymiar sprawiedliwości przed utrudnianiem ustaleń zmierzających do odzyskania korzyści majątkowych pochodzących z czynów zabronionych¹⁰.

⁹ J. Duży, *Zorganizowana przestępczość podatkowa w Polsce. Zwalczenie przestępczego nadużycia mechanizmów podatków VAT i akcyzowego*, Warszawa 2013.

¹⁰ Odnośnie przedmiotu wykonawczego określonego w art. 299 k.k. wypowiedział się Sąd Najwyższy w składzie 7 sędziów w uchwale z dnia 24 czerwca 2015 r. (I KZP 5/15, LEX nr 1746371). W uchwale tej wskazał: „1. Przedmiotem przestępstwa określonego w art. 299 § 1 k.k. mogą być przechowywane na rachunku bankowym środki pieniężne do wysokości równej wartości korzyści majątkowych, których dotyczyła czynność wykonawcza. 2. Ujęty w art. 299 § 1 k.k. zwrot »[...] które mogą udaremnąć lub znacznie utrudnić stwierdzenie ich przestępnego pochodzenia lub miejsca umieszczenia, ich wykrycie, zajęcie albo orzeczenie przepadku«, odnoszący się do przedmiotu przestępstwa, dookreśla tylko »inne czynności«, a zatem nie ma prawnego znaczenia dla czynności

Przestępstwo prania brudnych pieniędzy w StGB jest karalne we wprost wskazanych formach stadialnych i zjawiskowych, o czym świadczy zwrot „czynny poprzedzające popełnienie przestępstwa” (§ 261 ust. 9 pkt 2 StGB), i wyraźnie uregulowane – karalne usiłowanie (ust. 3 StGB). W polskim kodeksie karnym należy zwrócić uwagę na przepis art. 299 § 6a. Jest to nowy przepis, który obowiązuje od 13 lutego 2016 r., wprowadzony do kodeksu karnego ustawą z dnia 9 października 2015 r. o zmianie ustawy – Kodeks karny oraz niektórych innych ustaw¹¹. Pozwala on na objęcie kryminalizacją przestępstwa prania pieniędzy w fazie stadialnej przygotowania. Proponowane rozwiązanie powinno mieć wpływ także na możliwość prowadzenia postępowań karnych w sprawach o pranie pieniędzy od najwcześniejszego stadium, zdecydowanie upraszczając postępowanie dowodowe. Specyfika przestępstwa prania pieniędzy polega na użyciu istniejących, legalnych instytucji, podmiotów itd. do wprowadzenia do obrotu środków pochodzących z przestępstwa. Z tego względu w obecnym stanie prawnym jest niezmiernie trudno dokonać rozgraniczenia pomiędzy niekaralnym przygotowaniem a karalnym usiłowaniem prania brudnych pieniędzy. W konsekwencji prowadzi to do faktycznej bezkarności wszystkich form stadialnych tego przestępstwa poprzedzających fazę dokonania. Proponowana zmiana prowadzi do zmiany tego stanu rzeczy¹².

Przestępstwo prania pieniędzy jest występkiem. W nieumyślnej odmianie czynu przewidziana jest kara do 2 lat pozbawienia wolności lub kara grzywny. Z przepisów ogólnych niemieckiego kodeksu karnego wynika, że kara pozbawienia wolności jest orzekana w minimalnym wymiarze jednego miesiąca (§ 38 StGB), zatem w nieumyślnej postaci czynu zagrożenie karą pozbawienia wolności wynosi od 1 do 2 lat.

PODMIOT

Podmiotem przestępstwa z art. 299 § 1 k.k. jest każda osoba zdolna do odpowiedzialności karnej (przestępstwo powszechne), w tym sprawca czynu, z którego pochodzą brudne wartości majątkowe. Sprawcą przestępstwa określonego w art. 299 § k.k. może być również sprawca czynu zabronionego, z którego popełnieniem jest związana korzyść stanowiąca przedmiot czynności wykonawczej¹³. Chcąc

wykonawczych nazwanych – przyjęcie, przekazanie lub wywóz za granicę, pomoc do przenoszenia własności lub posiadania”.

¹¹ T.j. Dz.U. z 2015 r., poz. 1855 ze zm.

¹² Uzasadnienie rządowego projektu ustawy o zmianie ustawy – Kodeks karny oraz niektórych innych ustaw, Druk nr 3659, www.sejm.gov.pl/sejm7.nsf/druk.xsp?nr=3659 [data dostępu: 13.03.2015].

¹³ Uchwała składu 7 sędziów SN z dnia 18 grudnia 2013 r., I KZP 19/13, Legalis nr 742175.

scharakteryzować ustawowe znamiona przestępstwa prania pieniędzy w prawie niemieckim, należy zauważyć, że ustawa nie zawiera żadnych szczególnych wymogów w odniesieniu do sprawcy przestępstwa, więc jest to przestępstwo powszechne.

TYPY KWALIFIKOWANE

Okolicznością kwalifikującą z art. 299 § 5 k.k. jest wypełnienie znamion jednego z typów podstawowych w porozumieniu z co najmniej dwiema osobami. Słuszny wydaje się pogląd, że jest to formuła szersza od współsprawstwa (ze względu na brak znamienia „wspólnie”) i obejmująca także inne formy współdziałania. Natomiast okolicznością kwalifikującą z art. 299 § 6 k.k. jest osiągnięcie przez sprawcę czynu z art. 299 § 1 lub 2 k.k. znacznej korzyści majątkowej¹⁴.

Z typem kwalifikowanym, określonym w § 261 ust. 4, mamy do czynienia, gdy sprawca działał zawodowo lub jako członek bandy, która zawiązała się w celu stałego popełniania czynu prania pieniędzy. Ustawodawca niemiecki w typie kwalifikowanym, dotyczącym „szczególnie ciężkiego wypadku”, przewidział usankcjonowanie przestępstwa prania pieniędzy jako zbrodni¹⁵. Niemiecki kodeks karny uregulował również zagadnienie czerpania „brudnych” zysków w innym kraju w wyniku popełnienia czynu pierwotnego za granicą, a następnie wpuszczenia „brudnej gotówki” do obrotu finansowego w Niemczech. W ust. 8 § 261 postawił jednak dodatkowo warunek, aby czyn, z którego pochodzi przedmiot przestępstwa prania pieniędzy, był zagrożony karą także w miejscu jego popełnienia (*lex loci*). Bez znaczenia pozostaje przy tym fakt, czy – z uwagi na granice zagrożenia karą – będzie to czyn zbliżony do zbrodni, czy występku. Nieistotny jest też rodzaj grożącej za nie kary¹⁶.

Dodatkowo, czego nie ma w polskim kodeksie karnym, został przewidziany typ uprzywilejowany – tu właśnie mamy czyn popełniony nieumyślnie, gdy sprawca lekomyślnie nie rozpoznaje, że przedmiot pochodzi z czynu bezprawnego (§ 261 ust. 1).

STRONA PODMIOTOWA

Różnice są zauważalne przy analizie strony podmiotowej tego przestępstwa. W niemieckim kodeksie karnym przestępstwo prania pieniędzy może być popełnione umyślnie w obu formach zamiaru (bezpośredniej i ewentualnej). Przewi-

¹⁴ M. Gałązka, [w:] *Kodeks karny. Komentarz*, red. A. Grześkowiak, K. Wiak, Warszawa 2015, s. 1343.

¹⁵ Zgodnie z treścią § 12 ust. 1 StGB zbrodniami są czyny zabronione pod groźbą kary w wymiarze minimalnym nie mniejszym od 1 roku pozbawienia wolności lub wyższym.

¹⁶ A. Golonka, *op. cit.*, s. 111.

dziana jest także nieumyślność w postaci wyraźnie wskazanej przez ustawodawcę lekkomyślności¹⁷. W polskim kodeksie karnym przestępstwa stypizowane w art. 299 § 1 i 2 mają charakter umyślny, przy czym można je popełnić w zamiarze bezpośrednim i ewentualnym¹⁸. Użycie w art. 299 § 2 k.k. określenia „mające”, mimo że odnosi się do strony przedmiotowej, zdaje się wskazywać na cel sprawcy, nadając przestępstwu charakter kierunkowy. W pozostałym zakresie komentowany przepis wymaga ustalenia co najmniej zamiaru ewentualnego, czyli że sprawca co najmniej przewidywał, że wartości majątkowe będące przedmiotem jego usług pochodzą z czynu zabronionego i godził się na to. Konstrukcja czynności sprawczej polegającej na przyjęciu wartości majątkowych nakazuje odnieść ustalenia w kwestii świadomości i woli sprawcy nie do rzeczywistego charakteru czynności kontrahenta przeprowadzanej transakcji, lecz do stosowności odpowiednich przepisów lub do symptomów wskazujących na prawdopodobieństwo, że czynność ta wyczerpuje dyspozycję art. 299 § 1 k.k.¹⁹

Jest wiele czynników, które sprzyjają procesowi prania brudnych pieniędzy, wśród ważniejszych można wymienić np. luki prawne, niedostatki organizacyjne czy nieprzestrzeganie tajemnicy bankowej przez pracowników. O ile w przypadku dwóch pierwszych wprowadzanie zmian w regulacjach prawnych jest możliwe, o tyle w trzecim przypadku same procedury nie są gwarancją, gdyż zależy to od człowieka. W literaturze wymienia się wiele przyczyn oszustw gospodarczych, np. chęć polepszenia sytuacji materialnej, niedoceniające w pracy, niskie płace oraz brak perspektyw ich zwiększenia czy przekonanie, że za taki czyn nie poniesie się kary, ponieważ kontrola wewnętrzna źle funkcjonuje²⁰.

Skala zjawiska prania brudnych pieniędzy nie jest dokładnie znana i może być określana jedynie szacunkowo, brakuje bowiem wiarygodnych danych opisujących problem w skali światowej. Podkreślają to eksperci grupy specjalnej do przeciwdziałania praniu pieniędzy (Financial Action Task Force – FATF), wskazując, że aktywność w zakresie prania brudnych pieniędzy odbywa się – jako z natury nielegalna – poza oficjalnymi statystykami ekonomicznymi i finansowymi. Niemożliwe jest więc przedstawienie realnych szacunków dotyczących problemu i dlatego FATF sama nie publikuje danych w tym zakresie²¹.

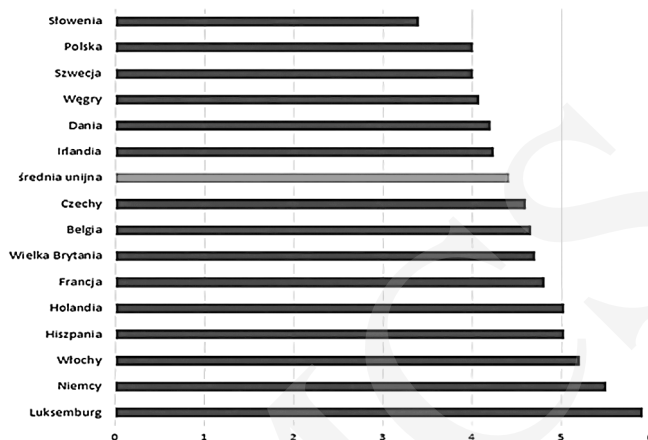
¹⁷ Rozwiązanie to jest przedmiotem krytyki przedstawicieli doktryny niemieckiej, którzy argumentują to m.in. przykładem niezgodności systemowej czy naruszeniem zasady winy i zasady określoności czynu. Zob. E. Pływaczewski, E. Guzik-Makaruk, W. Filipkowski, *op. cit.*, s. 57.

¹⁸ J. Giezek, [w:] *Kodeks karny. Część szczególna. Komentarz*, red. J. Giezek, Warszawa 2014.

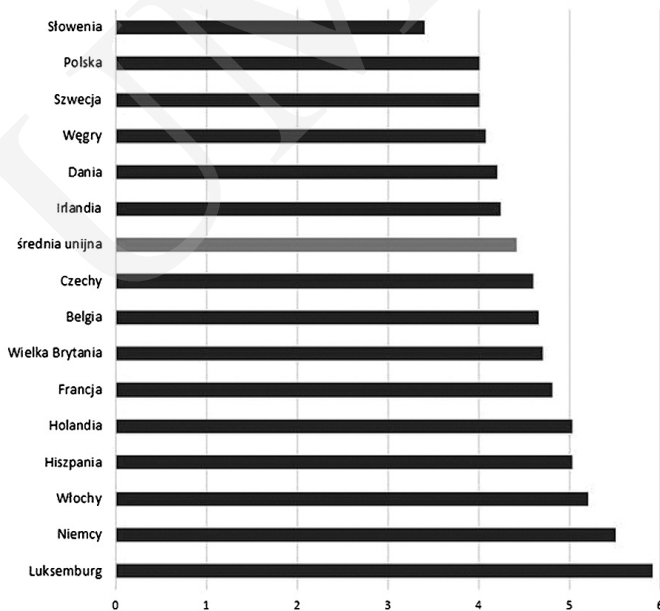
¹⁹ M. Gałązka, *op. cit.*, s. 1343.

²⁰ M. Hryniewicka, *op. cit.*, s. 328–329.

²¹ P. Siejczuk, *Problematyka prania brudnych pieniędzy w regulacjach prawnomiędzynarodowych, europejskich i krajowych*, „Bezpieczeństwo Narodowe” 2012, nr 3–4, s. 202–203.

Ryzyko prania pieniędzy w wybranych krajach UE w 2015 roku
(0 - niskie ryzyko, 10 - wysokie ryzyko)

Rys. 1. Ryzyko prania pieniędzy w wybranych krajach w 2015 r.

Źródło: www.money.pl/d/popup.htm?http://money.wpimg.pl/me/67/b374339.jpg [data dostępu: 01.03.2016].

Według Raportu Eurodad (European Network on Debt and Development; tj. sieci 49 organizacji pozarządowych z 19 krajów, które zajmują się badaniem w obszarach długu publicznego, polityki podatkowej i redukcji nierówności społecznych) z 2015 r. Niemcy, zaraz po Luksemburgu, są określane jako państwo

o najwyższym stopniu ryzyka prania brudnych pieniędzy. Na rys. 1 została również wskazana Polska. Może to świadczyć o konieczności wprowadzenia regulacji, które pozwolą na przeciwdziałanie praniu pieniędzy. Temu właśnie służą zmiany w prawie karnym.

BIBLIOGRAFIA

- Buczkowski K., *Przestępstwa bazowe w zawiadomieniach Generalnego Inspektora Informacji Finansowej w sprawach o pranie pieniędzy*, [w:] *Stosowanie prawa. Księga jubileuszowa z okazji XX-lecia Instytutu Wymiaru Sprawiedliwości*, red. A. Siemaszko, Warszawa 2011.
- Duży J., *Zorganizowana przestępczość podatkowa w Polsce. Zwalczanie przestępczego nadużycia mechanizmów podatków VAT i akcyzowego*, Warszawa 2013.
- Gałązka M., [w:] *Kodeks karny. Komentarz*, red. A. Grześkowiak, K. Wiak, Warszawa 2015.
- Giezek J., [w:] *Kodeks karny. Część szczególna. Komentarz*, red. J. Giezek, Warszawa 2014.
- Golonka A., *Prawnoporównawcze aspekty pochodzenia brudnych pieniędzy w ujęciu prawa niemieckiego i polskiego*, „Czasopismo Prawa Karnego i Nauk Penalnych” 2009, nr 3.
- Hryniewicka M., *Pranie brudnych pieniędzy jako przykład przestępstwa gospodarczego*, „Ruch Prawniczy, Ekonomiczny i Socjologiczny” 2014, nr 4.
- Mazur M., *Penalizacja prania pieniędzy*, Warszawa 2014.
- Pływaczewski E., Guzik-Makaruk E., Filipkowski W., *Zakres kryminalizacji procedury prania pieniędzy w ujęciu prawnoporównawczym*, [w:] *Wybrane aspekty nowelizacji prawa karnego. Zagadnienia penalizacji prania pieniędzy w świetle projektowanej nowelizacji. Kognicja sądów w sprawach wypadkowych w postępowaniu karnym*, Warszawa 2015.
- Siejczuk P., *Problematyka prania brudnych pieniędzy w regulacjach prawnomiędzynarodowych, europejskich i krajowych*, „Bezpieczeństwo Narodowe” 2012, nr 3–4.
- Uchwała 7 sędziów Sądu Najwyższego z dnia 18 grudnia 2013 r., I KZP 19/13, Legalis nr 742175.
- Uchwała 7 sędziów Sądu Najwyższego z dnia 24 czerwca 2015 r., I KZP 5/15, LEX nr 1746371.
- Ustawa niemiecka z dnia 15 lipca 1992 r. o zwalczaniu przestępczości zorganizowanej (BGBl. I S. 1302, Gesetz zur Bekämpfung des illegalen Rauschgifthandels und anderer Erscheinungsformen der Organisierten Kriminalität), www.jurion.de/Gesetze/OrgKG [data dostępu: 14.02.2016].
- Ustawa niemiecka z dnia 13 sierpnia 2008 r. o wykrywaniu korzyści pochodzących z poważnych przestępstw (I, S. 1690; Gesetz über das Aufspüren von Gewinnen aus schweren Straftaten vom 13. August 2008), www.gesetze-im-internet.de/bundesrecht/gwg_2008/gesamt.Pdf [data dostępu: 11.02.2016].
- Ustawa z dnia 15 maja 1871 r. – Kodeks karny niemiecki, www.gesetze-im-internet.de/bundesrecht/gwg_2008/gesamt.pdf [data dostępu: 11.02.2016].
- Ustawa z dnia 6 czerwca 1997 r. – Kodeks karny (t.j. Dz.U. z 2016 r., poz. 437 ze zm.).
- Ustawa z dnia 16 listopada 2000 r. o przeciwdziałaniu praniu pieniędzy i finansowaniu terroryzmu (t.j. Dz.U. z 2016 r., poz. 299).
- Ustawa z dnia 9 października 2015 r. o zmianie ustawy – Kodeks karny oraz niektórych innych ustaw (Dz.U. z 2015 r., poz. 1855 ze zm.).
- Uzasadnienie rządowego projektu ustawy o zmianie ustawy – Kodeks karny oraz niektórych innych ustaw, Druk nr 3659, www.sejm.gov.pl/sejm7.nsf/druk.xsp?nr=3659 [data dostępu: 13.03.2015]. www.money.pl/d/popup.htm?http://money.wpimg.pl/me/67/b374339.jpg [data dostępu: 01.03.2016].

SUMMARY

In today's world money are the value that wants to achieve almost everyone. Unfortunately, the desire to have them sometimes leads to reach for illegal means and the offense which is also a "money laundering". In the case of this particular crime we can say that this is a global problem. Combating these practices are legal regulations, also in the field of criminal law. This article aims to bring regulation of Polish and German Criminal Code on "money laundering", to identify the similarities and differences as well as the attempt to answer the question whether such regulations are needed.

Keywords: "money laundering"; legal regulations; Criminal Code; crime; criminal law